

พุทธวิธีเพื่อการแก้ปัญหาความขัดแย้งในครอบครัว

Buddhist Way to Solve Family Conflict

พระมหาเกรียงศักดิ์ ธมฺมวิจาโร

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรม และแนวคิดทฤษฎีเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งในครอบครัวสังคมไทยปัจจุบัน ส่วนหลักพุทธธรรมสำหรับแก้ปัญหาหรือเยียวยาปัญหาความขัดแย้งของครอบครัวนั้น มีพื้นฐานมาจากพฤติกรรมของมนุษย์โดยรวม 3 ทาง คือ ทางกาย ทางวาจา และทางใจ ต้องแก้ด้วยหลักธรรมสัมมาทิฐิ ตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ก็คือการที่สมาชิกแต่ละคนต่างลงมือประพฤติปฏิบัติตนตามบทบาทหน้าที่ของตนให้ดี ถูกต้องและสมบูรณ์ตามแนวทางพระพุทธศาสนานั้นเอง หากทุกคนได้ปฏิบัติหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ ก็จะช่วยให้ชีวิตในครอบครัวมีความอบอุ่น มีความราบรื่น และเป็นสุข โดยมีความเข้าใจและความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ครอบครัวก็就会有ความสงบสุข มีความเจริญรุ่งเรืองและมั่นคงถาวรตลอดไป

คำสำคัญ : พุทธวิธี, การแก้ปัญหา, ความขัดแย้งในครอบครัว

Abstract

This article aims to study Buddhist principles. And theoretical concepts for solving conflicts in Thai contemporary family families. The Buddhist Principles for solving problems. Or heal the conflict of the family. It is based on human behavior, including the three ways, physical, verbal and mental, must be solved by the principle of righteousness. According to the Three Senses, the precept of meditation is the way in which each member behaves in the proper way. Accurate and complete in accordance with Buddhism. If everyone has fulfilled their duties. It will help keep family life warm. It is smooth and happy with mutual understanding and trust. Family will have peace. It is prosperous and stable forever.

Key words : Buddhist Way, Solving, The Family Conflict

บทนำ

ปัจจุบันสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงไป ชีวิตมีการเริ่มต้นก็ต้องมีจุดจบ มีเกิดก็ต้องมีตาย เมื่อถึงจุดจบ แต่ละคนก็เป็นไปตามวิถี ชีวิตของตน ชีวิตการแต่งงานก็เช่นกัน มีการสิ้นสุดลงโดยวิธีการหย่าร้าง การตายจากกัน การละทิ้ง การแยกกันอยู่ คู่สมรสอาจจะอยู่กันนาน บางคู่ก็อาจจะอยู่กันสั้นการหย่าร้าง คือ การสิ้นสุดชีวิตแต่งงานของคู่สมรส เป็นการแตกแยกของบุคคลที่เคยมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด การหย่าร้างในตัวของมันเองเป็นเรื่องเศร้า เป็นการทำลายความรัก ความเชื่อของบุคคลที่เคยผูกพันกันอย่างลึกซึ้ง แต่การหย่าร้างก็ไม่ใช่ความเศร้าที่ถาวร เพราะอาจเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความสุขได้เหมือนกันแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นของครอบครัวแตกแยก นับเป็นปรากฏการณ์ทางสังคม ประการหนึ่งที่น่าห่วงใยของชาวโลก และโดยเฉพาะชาวไทยในอดีตกล่าวได้ว่าชีวิตทาง ครอบครัวของคนไทยสมบูรณ์ และอบอุ่นมาก การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม แบบตะวันตก ได้เปลี่ยนแปลงทัศนะบางประการของคู่สมรสในปัจจุบัน เช่น การลดการให้ ความสำคัญของชีวิตครอบครัวลง หน่วยสังคมอื่นเข้ามาทำหน้าที่บางประการแทนหน้าที่ ครอบครัวแต่เดิม ค่านิยมใหม่ถือว่าการหย่าร้างเป็นเรื่องปกติ การก้าวล้ำทางเพศก่อน แต่งงาน ฯลฯ เหล่านี้สร้างความอ่อนแอให้แก่ครอบครัวสมัยใหญ่ พฤติกรรมเบี่ยงเบนได้แก่ การทะเลาะวิวาท การหนีออกจากบ้าน การแยกทาง การหย่าร้าง ฯลฯ ซึ่งเกิดจากความไม่ สบายคับข้องใจ และขาดความอดทนอดกลั้นต่อกันของสมาชิกในครอบครัว ส่งผลกระทบ ต่อบุคคลและหน่วยสังคมอื่นๆ ที่ใกล้ชิดเกี่ยวข้องให้รำคาญ สร้างความเสียหาย และเกิด ปัญหาสังคมอื่น เช่น อาชญากรรม การติดสารเสพติด การขายบริการทางเพศ การเป็นโรค จิตโรคประสาท การติดเอดส์ ฯลฯ สถานการณ์ดังกล่าวนี้พบในสังคมทั่วไปทั้งในเมืองและ แพรรະบาดสู่ครอบครัวชนบทอีกด้วย (บรรเทิง พาพิจิตร, 2547)

จากปัญหาดังกล่าว เป็นผลให้ครอบครัวขาดความสมดุล และนำไปสู่การเผชิญปัญหาที่สลับซับซ้อนหลากหลายยิ่งขึ้นในสังคมไทยได้แก่ ปัญหาครอบครัวแตกแยก ปัญหาเด็กถูกทอดทิ้ง ปัญหาผู้สูงอายุขาดการดูแล ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว ปัญหาพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของวัยรุ่นปัญหายาเสพติดและอื่นๆ ตามมา ฉะนั้น ผู้วิจัยมีความสนใจที่ศึกษาวิจัยปัญหาการแตกแยกและการหย่าร้างของในสังคมไทย โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นสถาบันหลักในการช่วยเหลือสังคมหาทางออกและแก้ปัญหาดังกล่าว เพื่อช่วยเหลือสังคมและประเทศชาติต่อไป

โครงสร้างของครอบครัวไทย

ลักษณะของครอบครัวในสังคมต่างๆ จะมีโครงสร้างของสถาบันเหมือนกัน เช่น ประกอบด้วยผู้หญิงและผู้ชายที่มีความสัมพันธ์ทางเพศต่อกัน มีการกำหนดตำแหน่งหน้าที่ การงาน มีการกำหนดความรับผิดชอบ ลักษณะโดยทั่วไปของครอบครัวทุกๆ ไปพอจะกล่าว ได้ 4 ประการ ได้แก่

- 1) มีการอยู่ร่วมกันระหว่างหญิงและชายอย่างถาวร
- 2) สมาชิกมีความสัมพันธ์ต่อกันในทางเพศและความสัมพันธ์ทางสายโลหิต
- 3) มีการกำหนดตำแหน่งหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัว
- 4) มีหน้าที่หลัก เช่น ให้กำเนิดบุตรที่ถูกต้องตามกฎหมาย เลี้ยงดู อบรมให้เรียนรู้

ระเบียบแบบแผนของสังคม ให้ความรักความอบอุ่น และกำหนดสถานภาพในสังคม (ณรงค์ เสียงประชา, 2541)

ครอบครัวเป็นสถาบันแห่งแรกที่มีหน้าที่หล่อหลอมบุคคลให้มีชีวิตความเป็นอยู่ ตามวัฒนธรรมหนึ่งๆ ขณะเดียวกันครอบครัวยังทำหน้าที่สร้างบุคลิกภาพของแต่ละบุคคล นอกจากนี้ยังได้แบ่งลักษณะของครอบครัวเป็น 4 แบบ ซึ่งค่อนข้างจะมีลักษณะตรงกับ ครอบครัวในบริบทของสังคมไทยปัจจุบัน คือ

1) ลักษณะของครอบครัวเดี่ยว คือ ครอบครัวที่ประกอบด้วยสมาชิกที่มี พ่อ แม่ และลูกที่ยังไม่ได้แต่งงาน โดยลักษณะของครอบครัวประเภทนี้นำไปสู่การมีลูกคนเดียว เนื่องจากครอบครัวในปัจจุบันที่มีฐานะปานกลางและมีการศึกษาสูงมีแนวโน้มที่จะมีลูก น้อยลง

2) ลักษณะของครอบครัวขยาย เป็นครอบครัวที่ประกอบไปด้วยครอบครัวหลัก หนึ่งครอบครัวและมีครอบครัวเดี่ยวเสริม เช่น ลูกที่แต่งงานแล้วเข้ามาอยู่อาศัยด้วย เกิดเป็นครอบครัวจำนวนมากว่าหนึ่งครอบครัว อำนาจการตัดสินใจยังอยู่ที่หัวหน้า ครอบครัวเป็นหลัก

3) ลักษณะของครอบครัวประสม เป็นครอบครัวที่เกิดจากการที่พ่อแม่มีภรรยา หลายคนอยู่ร่วมกันในบ้านรวมทั้งลูกทุกคนที่เกิดมา ครอบครัวชนิดนี้เป็นครอบครัวแบบ โบราณที่ผู้ชายเป็นฝ่ายหาเลี้ยงฝ่ายหญิง จึงมีสิทธิที่จะมีภรรยาก็คนก็ได้เท่าที่ตนจะมี สติปัญญาเลี้ยงดู ฝ่ายหญิงไม่มีอำนาจในการต่อรองแต่อย่างใด

4) ลักษณะของครอบครัวที่ขาดพ่อแม่ เป็นครอบครัวที่ขาดสมาชิกหลักของครอบครัวคนใดคนหนึ่ง อาจเนื่องจากการตายจากกัน หรือการหย่าร้าง ซึ่งจะพบว่าหญิงไทยที่หย่าร้างจากสามีมักมีเหตุจากการมีลักษณะนิสัยและบุคลิกภาพที่เปลี่ยนไปจากเดิม (พระครูนิภาสธรรมาธิมุต, 2553)

อย่างไรก็ตาม ครอบครัวไทยจะมีลักษณะใหญ่อยู่ 2 ประเภทด้วยกันคือ

1. ครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยาย ลักษณะของครอบครัวเดี่ยวจะประกอบด้วยสามี ภรรยา และบุตร ซึ่งมีความเป็นอิสระ มีความห่างเหินจากญาติพี่น้อง มีความเป็นส่วนตัวระหว่างครอบครัวของตน อาจจะมีคำว่าเหวบ้าง ลักษณะครอบครัวประเภทนี้จะพบมากในสังคมเมือง ซึ่งปัจจุบันครอบครัวไทยมีแนวโน้มที่จะเริ่มเปลี่ยนแปลงจากครอบครัวขยายมาเป็นครอบครัวเดี่ยวเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากว่าประเทศไทยกำลังพัฒนาไปสู่ยุคของความเจริญเทคโนโลยีทางข้อมูลข่าวสารให้เท่าเทียมกับต่างประเทศที่รับอิทธิพลมาจากสังคมที่พัฒนาว่าโดยเฉพาะประเทศทางตะวันตกส่วนลักษณะของครอบครัวขยายอยู่ร่วมกันเป็นเครือญาติพี่น้อง ในครัวเรือนหลังคาเดียวกัน ซึ่งประกอบด้วยปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า อา น้า พ่อแม่ และพี่น้อง เป็นต้น

2. ส่วนบรรยากาศในครอบครัวจะดีกว่าครอบครัวเดี่ยว เช่น มีความรัก ความอบอุ่น ความเป็นปึกแผ่นคอยอบรมสั่งสอนสมาชิกทดแทนกันได้ หรือเป็นหูเป็นตาให้แก่กัน และกัน และสร้างความสามัคคีในกลุ่มครอบครัวเนื่องจากครอบครัวอย่างนี้มีหัวหน้าครอบครัวเป็นที่เคารพนับถือหรืออาวุโสเป็นหัวหน้าครอบครัว ลักษณะครอบครัวประเภทนี้จะพบมากในสังคมเกษตรกรรมหรือชนบท ซึ่งในปัจจุบันสังคมครอบครัวแบบชนบทกำลังถูกกลืนด้วยวัฒนธรรมทางเมืองและทำให้เกิดปัญหามากมาย เช่นปัญหาขาดความเคารพยำเกรง ผู้ใหญ่กว่า ปัญหาทะเลาะวิวาทกัน และปัญหายาเสพติด เป็นต้น (พระสุพัฒน์ อนาลโย, 2556)

พุทธธรรมกับการบูรณาการแก้ปัญหาความขัดแย้งในครอบครัวในสังคมไทย

1. การบูรณาการหลักฆราวาสธรรม 4 กับการป้องกันความขัดแย้ง

ฆราวาสธรรม 4 (พระปิฎกฉบับภาษาไทย 15/246/ 354) ซึ่งเป็นธรรม 4 ประการของผู้ครองเรือน สามารถบูรณาการเข้ากับแนวคิดทางจิตวิทยาและสังคมวิทยาได้แก่

1) **สัจจะ** : คือ การมีความจริงใจ ซื่อสัตย์ และเปิดเผยต่อกัน ไม่มีลับลมคมnyi อันจะก่อให้เกิดความระหองระแหงใจกัน และไม่ควรขุดคุ้ยเรื่องราวในอดีตซึ่งเป็นเบื้องหลังชีวิตของกันและกันขึ้นมาสนทนา เพราะอดีตไม่สำคัญเท่าสัจจะความจริงใจต่อกันในปัจจุบัน และไม่ก่อให้เกิดผลดีใดๆ ทั้งยามสุขและยามทุกข์ ไม่ว่าจะจนหรือจะรวย ต่างก็ต้องพร้อมที่จะเผชิญร่วมกันด้วยความจริงใจเต็มใจ มิใช่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้ดีกว่าแล้วก็แยกตัวห่างหรือหาเรื่องเลิกราไปหากจะแก้ไขปัญหาค้นฐานความขัดแย้งในครอบครัว ก็จะต้องขจัดความหวาดระแวงที่อาจมีต่อกัน ดังนั้นจะต้องมีสัจจะใน 4 ด้าน คือ มีลักษณะเป็นคนตรง จริง แท้ ใน 1) หน้าที่การงาน หมายถึง รับผิดชอบต่อการงานอย่างครบถ้วน ทำจริง ทุ้มเทและทำงานสำเร็จ แล้วก่อให้เกิดคุณธรรมต่อตนเอง ต่อครอบครัว และต่อส่วนรวม

2) **ทมะ** : คือ ความฝึกฝนปรับปรุงตนให้รู้จักข่มใจ อดใจ ควบคุมอารมณ์ รู้จักยับยั้งชั่งใจ บังคับตนเองไม่ให้เป็นคนอารมณ์ร้อนจนลืมหุนเหตุผล ไม่เป็นคนหุนเบา เชื่อคำพูดของบุคคลที่สามที่จะทำให้แตกแยกกัน ทั้งสามีและภรรยา ต้องรู้จักที่จะปรึกษาหารือกันด้วยเหตุผล อย่าคิดว่าตนเองถูกต้องเสมอไป ประเด็นสำคัญคือการสร้างนิสัยใฝ่รู้ใฝ่ดีให้เกิดขึ้นในใจ มีวินัยในตัวเองตลอดเวลา

3) **ขันติ** : คือ ความอดทน ได้แก่ อดทนต่อความลำบากตรากตรำ อดทนต่อทุกขเวทนาเมื่อเจ็บไข้ได้ป่วยอาจไม่มีคนดูแลเอาใจใส่เท่าที่ควร อดทนต่อการกระทบกระทั่งถึงแก่ทะเลาะเบาะแว้งต่อกัน อดทนต่อความเจ็บใจ ความน้อยเนื้อต่ำใจ และความเฝ้าวนใจอยากได้อะไรสิ่งนั้น เป็นต้น หมายถึง ต้องทนอดในสิ่งที่อยากได้แล้วไม่ได้ และทนต่อสิ่งที่ไม่อยากได้แต่ก็ได้รับ เช่นคำตำหนิว่ากล่าว เป็นต้น ทนรอคอยได้ในทุกสถานการณ์ โดยต่างฝ่ายต้องคิดให้ได้ว่าก่อนอยู่กินร่วมกัน ตนเองไม่ต้องอดทนอะไรมากนัก แต่เมื่อได้แต่งงานอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวแล้ว ก็ต้องอดทนให้มากขึ้น แม้จะต้องหวานอมขมกลืนก็ตาม และเพื่อเป็นต้นแบบที่ดีให้แก่ลูกด้วยเพราะหากมีความอดทนไม่พอ จนถึงขั้นแยกทางกัน ลูกก็จะมีปมด้อย ผู้มีขันติย่อมมีวิธีคิดที่เป็นไปในทางที่จะเอื้อประโยชน์สุขโดยรวมต่อครอบครัวมากกว่าที่จะเห็นแก่ความพอใจและประโยชน์ส่วนตน นอกจากนี้ขันติหรือความอดทนนี้ เป็นธรรมะสำคัญที่จะแก้ปัญหาคือครอบครัวในเรื่องของความยากจนขัดสน หรือความล้มเหลวในด้านต่างๆ ให้ประสบความสำเร็จ ครอบครัวมีเศรษฐกิจที่มั่นคง จึงต้องมีความขยันหมั่นเพียรควบคู่ไปด้วยกันเสมอ

4) จาคะ : คือ ความเสียสละ เผื่อแผ่ แบ่งปันมีน้ำใจ เรียกว่าตัดจิตตัดใจได้ทั้งภายในและภายนอก ภายนอก คือ เสียสละเพื่อญาติทั้งฝ่ายสามีและภรรยา ภายใน คือ เสียสละอารมณ์ชั่ววูบเสียสละสิ่งที่เป็นส่วนเกินของชีวิตอันจะก่อหนี้สินได้ หรือเสียสละสิ่งเสพติดต่างๆ ที่ต้องการเสพทั้งสามีและภรรยาต้องรู้จักวางแผนจัดงบประมาณชีวิตให้สมดุลร่วมกัน ด้วยการมีจาคะ โดยเฉพาะรู้จักให้อภัยกันอยู่เสมอ ไม่ผูกใจเจ็บต่อกัน เมื่อมีอะไรไม่เข้าใจกัน ก็จะไม่ไปรื้อฟื้นเรื่องเก่าๆ มาทับถมกัน จนเกิดการแตกร้างทางอารมณ์ และแตกแยกกันไปในที่สุด ดังนั้นการมีจาคะมุ่งไปที่การทรมานเสียสละให้แก่กัน เพื่อความรักความอบอุ่นความมั่นคงของครอบครัวปัจเจกบุคคลทั้งผู้นำครอบครัวและสมาชิกครอบครัวทุกคนควรต้องประพฤติธรรมของผู้ครองเรือน 4 ประการนี้ โดยพัฒนาตนไปสู่ความรับผิดชอบต่อตนเองและครอบครัวที่สร้างร่วมกันระหว่างสามีกับภรรยา พัฒนาความสัมพันธ์อันดีในบทบาทของพ่อแม่ ลูก และเครือญาติในครอบครัวดั้งเดิมของทั้งฝ่ายสามีและภรรยา

2. บุรณการหลักเบญจธรรม หรือกัลยาณธรรมกับกับการป้องกันความขัดแย้ง

บุรณการหลักเบญจธรรม หรือกัลยาณธรรมกับแนวทางการแก้ปัญหาความขัดแย้งทางจิตวิทยา กับสังคมวิทยา ดังนี้

1) การป้องกันและแก้ไขความขัดแย้งระหว่างสามีและภรรยา : หลักการป้องกันและแก้ไขความขัดแย้งที่ดีนั้น ทั้งสองฝ่ายต้องมีความเพียรพยายามที่จะประคับประคองชีวิตคู่ที่ต้องร่วมมือร่วมใจในการสร้างครอบครัวเดียวกันให้คงอยู่ได้ตลอดไป ด้วยการปฏิบัติตนต่อไปนี้

(1) สามีภรรยาควรตักเตือนกันเป็นประจำใน “หลักประกัน 5 ประการ” : เบญจธรรมหรือกัลยาณธรรม สามารถนำมาสร้างเป็นหลักประกันที่จะไม่สร้างรอยร้าวให้เกิดขึ้นต่อกันระหว่างสามีภรรยา เพื่อสร้างความไว้วางใจให้แก่กันและกัน ได้แก่

หลักประกันประการที่ 1 : ต่างฝ่ายต่างต้องไม่สร้างความโหดร้ายรุนแรงขึ้นในจิตใจของกันและกันโดยการตั้งจิตไว้ในความเมตตากรุณา มีความรักใคร่ปรารถนาดีและสงสารเห็นใจอีกฝ่ายเสมอในฐานะที่ได้ตัดสินใจใช้ชีวิตร่วมกันเสมือนลงเรือลำเดียวกันแล้ว เพื่อป้องกันปัญหาการใช้กำลังข่มเหงทำร้ายร่างกายกันซึ่งมีผลเป็นความบาดเจ็บทั้งร่างกายและจิตใจ โดยเฉพาะสามีต้องให้หลักประกันแก่ภรรยาให้มาก เพราะเป็นเพศที่มีพลังกำลัง

เหนือกว่า ทางที่ปลอดภัยที่สุดคือการไม่เก็บอาวุธร้ายแรงเช่นปืนไว้ในบ้าน เพื่อป้องกันการใช้ด้วยอารมณ์ชั่ววูบจากโทสะ

หลักประกันประการที่ 2 : ต่างฝ่ายต่างต้องไม่เป็นคนมือไวเห็นแก่ได้จนสร้างความระแวงสงสัยให้แก่กันและกัน เพื่อเป็นหลักประกันด้านทรัพย์สินภายในครอบครัว ดังมีสามีภรรยาบางคู่ที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต้องซ่อนค่าใช้จ่ายต่างๆ ไว้เพื่อไม่ให้อีกฝ่ายนำไปใช้อย่างสุรุ่ยสุร่าย

อาทิ นำไปเล่นการพนัน เป็นต้น จัดเป็นการขาดหลักประกันทางด้านเศรษฐกิจหรือขาดความปลอดภัยทางทรัพย์สิน และขาดความเชื่อใจกัน

หลักประกันประการที่ 3 : ต่างฝ่ายต่างต้องไม่ใจเร็วด่วนได้ ตั้งตนไว้ในความพองโตในเรื่องกามคุณ มีความสันโดษยินดีพอใจเฉพาะในคู่ครองของตนโดยไม่คิดนอกใจ ไม่เหลาะแหละ จึงจะเป็นหลักประกันในเรื่องความรักในคู่ครองได้ ซึ่งนับเป็นความปลอดภัยของครอบครัว เพราะการเป็นต้นแบบที่ไม่เจ้าชู้ให้แก่ลูกหลานด้วย

หลักประกันประการที่ 4 : ต่างฝ่ายต่างต้องไม่พูดปดมดเท็จต่อกัน เป็นการสร้างความเชื่อมั่นและไว้วางใจกันด้วยหลักแห่งความสัตย์ เป็นหลักประกันแห่งความซื่อตรงต่อกัน มิเช่นนั้น คนที่รักกันมานาน หากได้รู้ในภายหลังว่าอีกฝ่ายหนึ่งไม่ซื่อสัตย์ต่อตน ก็จะเปลี่ยนจากรักเป็นแค้นแทน จนถึงแก่ทำร้ายหรือทำลายกันในที่สุด

หลักประกันประการที่ 5: ต่างฝ่ายต่างต้องไม่สร้างเหตุแห่งความลุ่มหลงมัวเมาขาดสติ โดยใช้สิ่งเสพติดมีนเมาเป็นเครื่องย้อมใจให้เกิดความอึกเขม ต้องใช้หลักการประคับประคองตนด้วยสติสัมปชัญญะ เพื่อเป็นหลักประกันแห่งความไม่ประมาท และที่สำคัญที่ต้องตระหนักอย่างแรงกล้า เพราะเป็นทางนำมาของความล่มสลายทางเศรษฐกิจ ทั้งในครอบครัวชุมชนสังคมและประเทศชาติ ดังคำกล่าวที่ว่า “.. น้ำท่วม ไฟไหม้ โจรปล้น ยังไม่ร้ายเท่าการพนัน” อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากสิ่งเสพติดมีนเมา ในอบายมุข 6 นั้นเอง

2) การเยียวยาความรุนแรงระหว่างสามีและภรรยา : ในกรณีที่เกิดความขัดแย้งจนกลายเป็นความรุนแรงขึ้นแล้ว และยังมีความจำเป็นต้องอยู่ร่วมกันด้วยภาระหน้าที่ในครอบครัว ต่างฝ่ายก็ต้องพยายามปรับอารมณ์ให้เย็นลงและพูดปรับความเข้าใจกันอย่างมีเหตุผล มีความจริงใจ เปิดใจให้กัน โดยต่างฝ่ายต่างต้องนึกถึงความดีของกันและกัน รวมถึงสิ่งดีๆ ที่เคยทำร่วมกันครั้งที่ยังดีกันอยู่ ร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาความรุนแรงที่เกิดว่ามีอะไรบ้างที่เป็นปัจจัยกระตุ้นให้เกิด เมื่อต่างฝ่ายต่างทราบก็จะได้ปรับปรุงแก้ไขต่อไป ไม่ควร

โทษกันและกันควรนึกถึงหลักที่ว่าล้นย่อมกระทบฟันเป็นธรรมดา ใช้ความเมตตากรุณาต่อกันให้มากๆ และให้อภัยอีกฝ่ายหนึ่งในความผิดพลาด โดยถือเสมือนว่าการให้อภัยผู้เป็นที่รัก แม้ว่าความรู้สึกจะน้อยลงไปตามอารมณ์โกรธก็ตาม ก็เท่ากับเป็นการให้อภัยตนเองด้วย และยังได้ความรู้สึกสงบ ภาวภูมิใจที่ตนสามารถสร้างทานที่ยิ่งใหญ่ที่สุดได้ นั่นก็คืออภัยทาน ตามมุมมองของความเป็นพุทธะ คือความเป็นผู้รู้ ผู้ตื่น และผู้เบิกบาน ซึ่งจะทำให้ใจเบิกบานเบาและสบายขึ้น แทนความโกรธอาฆาตที่มีแต่จะทำให้ใจหนักอึ้ง เป็นทุกข์ การเยียวยาที่ดีที่สุดของทั้งสองฝ่ายก็คือการเยียวยาจิตใจตนเองให้สามารถจัดโทษได้ เพื่อที่จะได้ดำเนินชีวิตร่วมกันต่อไปอย่างมีสติรอบคอบให้มากขึ้น รู้จักหลีกเลี่ยงเหตุปัจจัยที่จะก่อความรุนแรงขึ้นอีก

3) การป้องกัน แก้อา และเยียวยาความขัดแย้งระหว่างพ่อแม่ และลูก พ่อแม่เป็นผู้นำให้เห็นความสำคัญในการดำเนินชีวิตในครอบครัวด้วยการมีศรัทธาในการประพฤติตนให้ถูกต้องดีงามตามหลักเบญจศีล-เบญจธรรม เพื่อความสงบสันติสุขร่วมกันโดยพ่อแม่ต้องเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ลูก มิใช่เพียงมีการพร่ำสอน แต่ตนเองไม่ลงมือปฏิบัติให้เป็นแบบอย่างที่ดี พ่อแม่บางคนก็มีข้ออ้างว่าตนเป็นไม้แก่ที่ตัดยากเสียแล้ว ขอให้ลูกอย่าได้ประพฤติตาม ขอให้ประพฤติดีอย่าเอาแบบตน ฯลฯ ซึ่งก็จะทำให้ลูกมีข้ออ้างเช่นกันว่าตนไม่มีแบบอย่างที่ดีทั้งพ่อแม่และลูกจึงต้องประพฤติตนตามหลักเบญจศีล-เบญจธรรมด้วยความพร้อมเพรียงกันเป็นนิจสิน หากใครเผลอออกนอกกลุ่มนอกทางก็ต้องช่วยกันนำกลับเข้ามาด้วยความเมตตากรุณา รักใคร่ปรารถนาดีต่อกัน พ่อแม่มิใช่มีหน้าที่เพียงทำมาหากินอย่างสุจริตเพื่อเลี้ยงดูร่างกายลูกให้เติบโตใหญ่ให้ค่าใช้จ่าย ค่าเล่าเรียนเพื่อการศึกษาที่โรงเรียน แต่ยังต้องเลี้ยงดูจิตใจของลูกให้อบอุ่น มีความสุขจากความปรารถนาหรือความใฝ่ฝันในบางเรื่องของลูกด้วย เช่น ลูกขอเงินซื้อข้าวของบางอย่างที่ต้องการ พ่อแม่อาจสอนลูกให้ประหยัดในการใช้จ่ายได้ และสอนให้ใช้ความพยายามในการเก็บหอมรอมริบเพื่อซื้อหาสิ่งที่ต้องการเพิ่มเติม แต่ก็ต้องไม่เข้มงวดเกินไป อาจช่วยครั้งหนึ่ง อีกครั้งหนึ่งให้ลูกเก็บออมด้วยตนเอง ถ้าไม่เป็นเหตุสุดวิสัยที่พ่อแม่จะให้ได้ เพราะเหตุแห่งความพลัดผันชีวิตของลูกบางคน เกิดจากการที่พ่อแม่ไม่นำพาเรื่องอื่นใดนอกจากการทำมาหากิน หาเงินเข้าบ้าน เพื่อค่าใช้จ่ายหลักๆ มิได้ให้ความใกล้ชิดสนิทสนมกับลูกเท่าที่ควร จึงไม่เข้าใจในความต้องการของลูกที่มีมากขึ้นตามวัย

พ่อแม่และลูกต้องพูดคุย สนทนากันบ้างเพื่อให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน เดือนกันให้อยู่ในกรอบและคุณประโยชน์แห่งศีลธรรม ลูกถ้าไม่มีพ่อแม่คอยเป็นเพื่อนพูดคุยปรึกษาหารือ ก็ง่ายที่จะหันไปคบคนพาลที่พาไปหาผิด ทั้งนี้ทั้งนั้นโชคยังดีที่ผู้เล่านี้ชื่อ “โชค” และยังมีโอกาสกลับตัวจากสพระธรรมและการปฏิบัติสมาธิจากการบวชเป็นเวลา 2 ปี จึงนับได้ว่าเป็นคนโชคดีคนหนึ่ง อีกทั้งพ่อแม่ก็อภัยให้ในการผิดศีลข้อที่ 2 แม้ว่าแม่จะยังไม่พูดคุยด้วย แต่ก็ยอมรับของขวัญวันเกิดจากเขา มีข้อที่น่าคิดว่า เมื่อเขาเคยถูกจับได้ว่าขโมยเงินเอาไปพนันบอล พ่อแม่ก็น่าจะสืบหาเหตุแห่งความต้องการเงินของเขา แทนที่จะมีเพียงการคาดโทษ เมื่อลูกขอเงินโดยตรงเพื่อจะนำไปซื้อในสิ่งที่อยากได้ ก็มิได้เป็นจำนวนมากมายเท่ากับที่ถูกขโมยไปแต่ละครั้งนั้น ทำไมจึงไม่ผ่อนปรนด้วยความรักความเมตตา ความปรารถนาให้ลูกเป็นสุข จะด้วยเหตุผลอันใดก็แล้วแต่ เรื่องจริงที่เกิดขึ้นจัดเป็นตัวอย่างที่ดีของการไม่ประพฤติดนให้อยู่ในเบญจศีล-เบญจธรรม ซึ่งเป็นขั้นปกติของการดำเนินชีวิตในครอบครัวร่วมกันอย่างเป็นปกติสุข

3. การบูรณาการหลักสังคหวัตถุ 4 กับแนวทางการสร้างความสามัคคีในครอบครัว

การบูรณาการหลักสังคหวัตถุ 4 กับแนวทางการสร้างความสามัคคีในครอบครัวทางจิตวิทยาและสังคมวิทยา คือในครอบครัวเดียวกัน สามี ภรรยา หรือพ่อ แม่ และลูก ควรต้องมีหลักของการสงเคราะห์กันประจําใจ คือ การนำเอาหลัก “สังคหวัตถุ 4” ตามแนวพุทธธรรมมาใช้เป็นคุณเครื่องช่วยเหลือนกันและยึดเหนี่ยวใจกันไว้โดย

(1) ทาน : การแบ่งปันเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่น้ำใจไมตรีตลอดจนทรัพย์สินและสิ่งของแก่กันและกันเองในครอบครัวของตน การสงเคราะห์ญาติและการบำเพ็ญทาน รวมถึงการแบ่งปันเผื่อแผ่น้ำใจไมตรีแก่ครอบครัวของผู้ที่กำลังเดือดร้อน ทานยังรวมถึงวิทยาทาน คือ การให้ความรู้ ธรรมทานคือการให้สติเตือนใจให้รู้ถึงธรรมชาติ ความเป็นไปของโลกและชีวิต และอภัยทาน เป็นทานที่สำคัญมากในการยุติปัญหาต่างๆ ได้ คือ การสละความผูกอาฆาต ความพยาบาท ความอิจฉา ความโกรธ ความเกลียด ความคิดที่จะแก้แค้น ทิฏฐิมานะ เป็นต้น การแสดงอภัยทานนี้เป็นสิ่งที่ต้องหมั่นฝึกฝนอยู่เป็นนิจ เพราะเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก แต่เมื่อใดที่ทำได้ ก็จะให้ผลเป็นการแสดงกำลังใจที่ยิ่งใหญ่ที่สุด เพราะเวลาจะให้ ผู้ให้ไม่ต้องไปขอใคร ไม่ต้องไปหาจากที่ใด ทั้งยังไม่ทำให้รู้สึกสูญเสียสิ่งใด นอกจากจะเป็นการได้ความภาคภูมิใจ เพราะการขอโทษ หรือการให้อภัยต่อกันมิใช่เรื่องของการเสียหน้า เสียศักดิ์ศรี

เสียรู้ หรือมิใช่การได้เปรียบ เสียเปรียบแต่อย่างใด ตรงกันข้ามการขอโทษหรือการให้อภัย กลับเป็นการชำระใจให้สะอาด เปรียบเสมือนการชำระภาชนะสกปรก เช่นเมื่อเราล้างแก้วน้ำ ให้สะอาดแล้ว ก็เหมาะสมที่จะใช้รองรับน้ำบริสุทธิ์ที่เทลงไปใหม่ หรือเสมือนการโยนของที่เราไม่ชอบทิ้งไปโดยไม่คิดเสียดาย เป็นความยินดีที่จะกล่าวคำขอโทษ หรือให้อภัยซึ่งกันและกันอย่างไม่ลังเลสงสัยใดๆ ก่อเกิดความสุขใจทั้งผู้ให้และผู้รับ

(2) **ปิยวาจา** : พุดจาอ่อนหวาน ถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน อยู่บนพื้นฐานของสัมมาวาจาหรือศีลข้อที่ 4 และเป็นถ้อยคำที่ไม่บั่นทอนกำลังใจ แต่ให้กำลังใจและส่งเสริมให้ทำความดียิ่งๆ ขึ้นไป โดยการ พุดจาที่ฟังดูดีที่สร้างความสบายใจให้แก่ผู้ฟังด้วยความใจเย็น มองโลกในแง่ดี ไม่ติดใจถือสาในเรื่องเล็กน้อยนั้น สามารถจะหยุดสถานการณ์ที่เลวร้ายลงได้ ทั้งไม่เป็นเชื้อให้เรื่องลุกลามไปใหญ่โตจนแตกหักกันไป ในการคบหาสมาคมกันฉันเพื่อนหรืออยู่ด้วยกันแบบสามีภรรยาจำเป็นต้องอาศัยการพุดจาแบบนี้ทั้งสิ้นจึงจะคบหาและอยู่ด้วยกันยืดยาว (พระธรรมกิตติวงศ์ ทองดี สุรเตโช, 2551)

(2) **อัตถจริยา** : การทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อกัน และ ช่วยเหลือเกื้อกูลกันในครอบครัวเดียวกันหากพ่อแม่ลูกประพฤติตนเป็นประโยชน์เกื้อกูลต่อกัน ย่อมทำให้เกิดความรักความผูกพันและสามัคคีกลมเกลียวกันอย่างแน่นแฟ้น ไม่ต้องกังวลในข้อบกพร่องหรือจุดด้อยของสมาชิกในครอบครัว แต่มองจุดเด่น มองในแง่ดี และการเกื้อกูลนั้นก็จะเป็นประโยชน์ส่งเสริมคุณธรรม สามารถพัฒนาไปสู่ความสงบสุขได้ง่ายขึ้น

(3) **สมานัตตตา**: การทำตนให้เข้ากันได้ และมีความเสมอต้นเสมอปลาย ไม่ถือตัวร่วมสุข ร่วมทุกข์กัน เป็นต้น ความเป็นคนสม่ำเสมอเป็นเรื่องสำคัญ เพราะจะเป็นต้นแบบให้สมาชิกในครอบครัวถือเอาเป็นเยี่ยงอย่าง ถ้าเป็นต้นแบบที่ดีที่ถูกต้อง ก็จะทำให้เกิดกำลังใจในการทำแต่สิ่งดีๆ ช่วยกันพัฒนาครอบครัวไปสู่ความสงบสุขร่วมกัน

สรุป

ปัจจุบันสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงไป ชีวิตมีการเริ่มต้นก็ต้องมีจุดจบ มีเกิดก็ต้องมีตาย เมื่อถึงจุดจบ แต่ละคนก็เป็นไปตามวิถีชีวิตของตน ชีวิตการแต่งงานก็เช่นกัน มีการสิ้นสุดลงโดยวิธีการหย่าร้าง การตายจากกัน การละทิ้ง การแยกกันอยู่ คู่สมรสอาจจะอยู่กันนาน บางคู่ก็อาจจะอยู่กันสั้นการหย่าร้าง คือ การสิ้นสุดชีวิตแต่งงานของคู่สมรส เป็นการแตกแยกของบุคคลที่เคยมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด หลักพุทธธรรม และแนวคิดทฤษฎีเพื่อ

แก้ปัญหาความขัดแย้งในครอบครัวสังคมไทยปัจจุบัน ส่วนหลักพุทธธรรมสำหรับแก้ปัญหาหรือเยียวยาปัญหาความขัดแย้งของครอบครัวนั้น มีพื้นฐานมาจากพฤติกรรมของมนุษย์โดยรวม 3 ทาง คือ ทางกาย ทางวาจา และทางใจ ต้องแก้ด้วยหลักกรรมสัมมาทิฐิ ตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ก็คือการที่สมาชิกแต่ละคนต่างลงมือประพฤติปฏิบัติตนตามบทบาทหน้าที่ของตนให้ดี ถูกต้องและสมบูรณ์ตามแนวทางพระพุทธศาสนานั้นเอง หากทุกคนได้ปฏิบัติหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ ก็จะช่วยให้อชีวิตในครอบครัวมีความอบอุ่น มีความราบรื่น และเป็นสุข โดยมีความเข้าใจและความไว้วางใจซึ่งกันและกัน

เอกสารอ้างอิง

- ณรงค์ เสียงประชา. (2541). *มนุษย์กับสังคม*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส. พรีนติ้ง เฮาส์.
- บรรเทง พาศิจิตร. (2547). *สังคมวิทยา*. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.
- พระครูนิภาสธรรมาธิมุต. (2553). “การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในครอบครัวตามหลักธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมกิตติวงศ์ ทองดี สุรเตโช. (2551). *108 เรื่องเล่าแฝงคติความคิด เพื่อการดำเนินชีวิตทั้งดงาม กิร ดังได้สดับมา*. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภาและสถาบันลือธรรม.
- พระสุพัฒน์ อนาลโย. (2556). *การนำความซื่อสัตย์มาใช้เสริมสร้างความเข้มแข็ง*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.